

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Historické vědy

České dějiny

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Daniel Baránek

Emancipační židovské komunity na Moravě a ve Slezsku

Emancipatory Jewish Communities in Moravia and Silesia

Vedoucí práce: prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

2018

Destabilizovaná identita emancipovaných

Přiznání rovných občanských práv židům ústavou roku 1849 a znovu roku 1867 představovalo určující faktor židovských dějin (nejen) v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století. Zpečetění občanských práv zákonem umožnilo židům nejen svobodný rozvoj, ale také je postavilo před dvě závažné výzvy. Židé se především museli vyrovnávat se skutečností, že samotné právní prostředky nestačily k dosažení sociálního uznání a ideálu tolerantní společnosti a že se část obyvatel přiklápěla k modernímu antisemitismu. Propuštění z područí různých diskriminačních opatření ovšem židy zároveň postavilo také před ještě naléhavější otázku židovské identity, neboť jak upozorňuje teoretik emancipace Ernesto Laclau, „je dobře známou historickou zkušeností, že opoziční síla, jejíž identita je konstruována v rámci konkrétního mocenského systému, je vůči tomuto systému nejednoznačná, protože tento systém je tím, co brání konstrukci identity, ale zároveň je i podmínkou její existence. Vítězství nad systémem destabilizuje identitu vítězné síly.“¹ Jinými slovy, emancipace destabilizuje identitu emancipovaných.

Dosavadní literatura si všímala především oněch vnějších výzev, zvláště socioekonomickému postavení židů a jejich vztahu s okolní společností. Větší pozornost přitom byla věnována spíše problematice soužití s okolním obyvatelstvem, což je sice jistě velmi důležitá stránka židovských dějin, ale jak vyplývá mj. z práce Michala Frankla, dějiny antisemitismu vlastně nejsou ani tak dějinami židů, jako spíše okolní společnosti.² Překvapivě malé množství autorů se doposud věnovalo dopadu emancipace na samotnou židovskou společnost a na její vývoj v podmínkách rovnoprávnosti. Pro období 1848–1942 chybí pro Čechy a Moravu novodobá odborná práce, která by zkoumala demografické, právní a institucionální zázemí emancipované židovské společnosti,³ a rozsáhlejší práce věnující se identitě židů jsou k dispozici jen pro Čechy, nikoli pro Moravu a Slezsko.⁴

¹ LACLAU, Ernesto. *Emancipace a radikální demokracie*. Praha: Karolinum, 2013. S. 60.

² FRANKL, Michal. „*Emancipace od židů*“: Český antisemitismus na konci 19. století. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. S. 15–19.

³ O celistvý přehled dějin moravských židů v druhé polovině 19. století se naposledy pokusil roku 1908 Theodor Haas. Právní a institucionální rámec dějin židů v Rakouském Slezsku až do rozpadu habsburské monarchie popsal Janusz Spyra. • HAAS, Theodor. *Die Juden in Mähren*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag Max Hickl, 1908. • SPYRA, Janusz. *Żydzi na Śląsku Austriackim 1742–1918*. Katowice: Muzeum Śląskie, 2005.

⁴ KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011. • ČAPKOVÁ, Kateřina. *Češi, Němci, Židé?: Národní identita Židů v Čechách 1918–1938*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2013. • Podobné zkoumání je pro Moravu k dispozici jen ve formě studie: ROZENBLIT, Marsha L. *Creating Jewish Space: German-Jewish Schools in Moravia*, 2013, roč. 44.

Z tohoto stavu vycházím ve své práci o emancipačních židovských komunitách na Moravě a ve Slezsku, jak označuji ty židovské komunity, které mohly na tomto území vzniknout díky emancipaci židů v polovině 19. století. (Slezskem se přitom myslí rakouské, resp. české Slezsko.) Na jednu stranu se snažím prozkoumat židovské institucionální struktury, na druhou stranu také židovské identity. Tyto dvě stránky života židovské společnosti přitom nestojí vůči sobě v opozici, nýbrž spolu velmi úzce souvisí. Židovská identita vznikala a utvářela se identifikací se společenstvím definovaným židovsky, ať už v náboženském, nebo nacionálním smyslu. Takové společenství pak vytvářelo určité mechanismy a pravidla fungování, až nakonec získalo institucionální podobu. Instituce jsou tedy do značné míry projevem určité identity, a proto také považuji jejich výzkum za důležitý.

Identitu a instituce chápu jakou součást téže „ontologické struktury“, o níž pojednává Martin Heidegger ve svém díle *Bytí a čas*. V rámci této struktury lidské bytí ve světě osciluje mezi hledáním své autenticity a zklidňujícím identifikováním se s již existujícím kulturním porozuměním světu.⁵ Thomas Bedorf nicméně upozorňuje, že kolektivní identita se vyznačuje zásadním paradoxem. Otázka „Kdo jsme my?“ na jednu stranu předpokládá již existující identitu („my“), ale na druhou stranu musí být tato identita teprve ustavena („kdo?“).⁶ Z tohoto pak Jean-Luc Nancy vyvozuje závěr „*Nikdy identita, vždy identifikace.*“⁷ aby tak vyjádřil inherentní nestálost identity.

Paradox kolektivní identity se projevuje i v případě židovských organizací. Spolky i náboženské obce musely mít ze zákona stanovy, v nichž jejich zakladatelé explicitně vyjádřili, jakou identitu (náboženskou, sionistickou aj.) chtějí společně budovat. Určitá identita zde není jakýsi realizovaný statický stav, nýbrž jedná se o cíl, kterého chtějí členové organizace teprve dosáhnout a s nímž se ve větší či menší míře ztotožňují. Deklarovaná identita navíc postupem času mohla přestat odpovídat očekávání většiny členů. V takovém momentě došlo v ideálním případě ke změně stanov, v praxi však organizace ne vždy své stanovy opravdu změnilly, neboť jejich představitelé občas nebyli ochotni podstoupit úřední procedury předepsané zákonem. Proto je při zkoumání identity důležitá nejen analýza stanov, nýbrž také členstva spolků, neboť členové se identifikovali nejen s idejemi a praktickou činností spolku, ale často (a asi zejména) s pospolitým společenstvím, které se na základě stanov utvořilo. Určitý spolek tak mohl mít třeba charakter sionistického „identitotvorného centra“, i když

⁵ HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH, 2008. S. 209–213.

⁶ BEDORF, Thomas. *Verkennende Anerkennung: Über Identität und Politik*. Berlin: Suhrkamp, 2010. S. 104–105.

⁷ *Ibid.*, s. 117.

jeho stanovy sice neobsahovaly o sionismu ani slovo, ale jeho představitelé patřili mezi velmi aktivní sionisty.

Zároveň je třeba mít na zřeteli, že zákony o spolčovacím právu a o židovské náboženské společnosti ukládaly spolkům a náboženským obcím hlásit pouze jména svých představitelů, nikoli všech svých členů. Navíc zdaleka ne všechny židovské korporace tuto povinnost svědomitě plnily. Výzkum „identitotvorných center“ se tak nutně musel omezit v zásadě jen na osoby, které se nejaktivněji podílely na činnosti židovské náboženské obce a židovských spolků. Ohledně nábožensko-rituální, kulturní, jazykové, národnostní nebo politické identity řadových členů židovské společnosti lze sice zejména na základě různých statistických údajů dojít třeba i k vysoce pravděpodobným hypotézám, stále se však jedná spíše o tušení a odhady, než popis historické reality. Na druhou stranu osoby, které se činnosti „identitotvorných center“ účastnily jen malou měrou, se vlastně příliš nepodílely ani na ustavování obsahu židovské identity.

Při zkoumání institucionálních a sociálních struktur židovské společnosti a pátrání po různorodých odpovědích na „destabilizovanou identitu emancipovaných“ je tedy třeba stále pamatovat na paradoxní, dynamický a mnohoznačný charakter identity, oscilaci mezi autenticitou a odcizením i metodologické limity plynoucí z podstatné neúplnosti dochovaných pramenů.

S identitou úzce souvisí psaní slova žid/Žid. Jelikož chci ve své práci mimo jiné ukázat pluralitu židovské společnosti a židovských identit, snažím se při popisu historické skutečnosti – slovy Víta Strobacha – vyhnout všemu, „*co v českém jazyce [...] pomáhá navo- zovat představu o (všech) židech jako národní skupině a implicitně přispívá k marginalizaci nenárodních židovských identit.*“⁸ Psáním malého písmene tedy chci prokázat respekt vůči identitě všech jednotlivých příslušníků židovské společnosti, kteří byli často národnostně indiferentní, nebo se hlásili k jiné než židovské národnosti. Velké písmeno vyhrazuji jen těm osobám, které se prokazatelně hlásily k židovské národní identitě anebo které byly proti své vůli považovány za Židy nacistickými normami (tj. osoby židovského původu nehlásící se k židovskému vyznání). Definice „žida“ jako osoby „židovského vyznání“ má navíc tu výhodu, že konfese byla až do poloviny 20. století objektivně zaznamenávanou skutečností, deklarovanou zejména v matričních záznamech a při sčítáních lidu. Malé písmeno pak v mé práci vypovídá jen a pouze o této objektivní skutečnosti, nikoli o subjektivní motivaci k deklarování židovského vyznání a o míře religiozity, etnického či jiného cítění.

⁸ STROBACH, Vít. *Židé: národ, rasa, třída*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. S. 14–15.

Série mikrostudíí

Při výzkumu identity, jež je záležitostí *spolubytí*, pobytu jednotlivce v kolektivu, je potřeba sestoupit na úroveň jednotlivých společenství, nebo dokonce jednotlivců. Snaha vystoupit zpět na vyšší úroveň, skloubit zkoumání institucí a identit v rámci širšího regionu a získat syntetizující pohled na institucionální a sociální struktury pak rovněž vyžaduje určitou metodu. Ztotožňuji se se stanoviskem Garyho B. Cohena, že „*studium parlamentní politiky, stanovisek stranických vůdců a polemik nacionálních ideologů nemohou zřejmě samy vysvětlit souvislost mezi lidovou etnickou identitou a třídou nebo náboženstvím a rasou*“ a že vztahy mezi různými identitami „*mohou být stopovány pouze v sérii mikrostudíí*“, a souhlasím s jeho důrazem na komparaci, jelikož žádná jednotlivá minoritní skupina „*nemůže být považována za reprezentativní*“.⁹ Ve své práci jsem se přitom zaměřil na tu nejzákladnější židovskou instituci, která zastřešovala celou židovskou společnost v dané lokalitě, totiž židovskou náboženskou obec, zatímco židovskému školství se věnuji jen okrajově, i když podobně jako Marsha Rozenblit nebo Hillel J. Kieval zastávám názor, že židovská škola představovala průsečík, v němž se střetávali zastánci různých židovských identit.

Snaha přetavit „sérii mikrostudíí“ do podoby syntézy naráží na vážnou překážku spočívající v neúplnosti oné série. Po roce 1890 existovalo na Moravě a ve Slezsku šedesát židovských náboženských obcí. Už jen z tohoto důvodu jsem se v této práci omezil na emancipační náboženské obce, i když emancipace měla zásadní dopad také na tradiční (předemancipační) židovské náboženské obce, neboť emancipační náboženské obce do značné míry vznikaly na úkor těch tradičních. Emancipačních náboženských obcí postupně přibývalo, až jich roku 1910 na Moravě sídlilo jedenáct a ve Slezsku devět. Zdaleka ne ke všem dvaceti emancipačním náboženským obcím existuje patřičná mikrostudie. První systematická pojednání o některých emancipačních náboženských obcích vznikla po polovině 20. let 20. století a většina z nich byla zařazena do sborníku Hugo Golda *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Skutečné odborné historické práce se po období nacismu a komunismu mohly začít objevovat až od počátku 90. let 20. století. Při psaní této práce jsem nicméně měl k dispozici stále jen odborné monografie věnující se židovské komunitě v Novém Jičíně (Jan Hanák), Olomouci (Jaroslav Klenovský, Miroslav Papoušek, Zdeněk Melotík), Opavě (Jan Dvořák) a Valašském Meziříčí (Ladislav Balenka). Všechny tyto práce mají podobnou strukturu. V první části popisují demografický vývoj židovské populace, ekonomickou, politickou a kulturní aktivitu židovských průmyslových

⁹ COHEN, Gary B. *Němci v Praze 1861–1914*. Praha: Karolinum, 2000. S. 13–14.

a intelektuálních elit. Při popisu židovských institucionálních struktur se zmíněné práce zpravidla omezují na dějiny synagogy a židovského hřbitova a prostý výčet židovských spolků. Ve své druhé části se tyto práce věnují období holokaustu, často jen formou vzpomínek pamětníků nebo prosopografického obrazu obětí holokaustu. Druhá část přitom bývá často mnohem rozsáhlejší než ta první, což vypovídá přinejmenším o jisté bezradnosti autorů. Žádná z monografií tak nedosáhla kvalit monografie o dějinách vídeňských židů, kterou před třemi desetiletími sepsal Robert S. Wistrich.¹⁰

Tématu emancipačních židovských komunit na Moravě a ve Slezsku se týká rovněž množství odborných studií, ale znovu jen málokterá z nich dává prostor také problematice sociálních struktur židovské společnosti a židovské identity. Biografické studie se většinou zabírají v podstatě jen podnikatelskými aktivitami židovských osobností, zatímco jejich židovství a činnost v rámci židovské komunity pomíjejí. Jestliže se ovšem na jednu stranu zdůrazní židovská identita určité osoby (byť jen třeba tím, že daná studie vyjde ve sborníku nazvaném *Židé a Morava*), ale pak se popisuje výhradně její hospodářská činnost, nutně to vytváří mylný dojem, že židovská identita úzce souvisela s určitým typem hospodářské činnosti, čímž se posiluje stereotyp „židovského kapitalisty“ či „židovského obchodníka“. Autoři většiny biografických studií si totiž ani nekladou otázku, zda a jakou relevanci měla židovská identita pro ekonomickou aktivitu dotyčného, zda ovlivňovala jeho chování a sociální interakci a zda má vůbec smysl vyčleňovat židy z určité profesní skupiny.

Historie jako věda by přitom podle mého názoru měla nabízet diferencovanější a kontextualizovaný pohled na dějiny a k zažitým stereotypům by měla přistupovat s vědeckou skepsí, nikoli je nekriticky a nevědomky potvrzovat. Ekonomickou činnost židů samozřejmě nelze zcela pominout, neboť poskytovala materiální zázemí pro rozvoj židovských institucí. Avšak je důležité si uvědomit, že židé se sice mohli ztotožňovat se skupinou obchodníků, průmyslníků či dělníků, ovšem z takovéto identifikace nepramenilo jejich židovství. Způsob obživy mohl být pouze zdrojem identity židů, nikoli židovské identity, která stále vznikala a utvářela se ve společenství definovaném židovsky.

Světlou výjimku v historiografii jednotlivých židovských komunit představuje práce Davida Grossmanna *Obraz brněnské židovské komunity v její spolkové činnosti (náboženství, sionismus, asimilace)* a Jany Kourkové *Židovské nadace a spolky v Jihlavě (1918–1950)*. Přestože se jedná o diplomové práce, nezůstali jejich autoři u prostého výčtu židovských spolků jako většina zmíněných monografií o židovských komunitách, nýbrž se snaží analy-

¹⁰ WISTRICH, Robert S. *The Jews of Vienna in the Age of Franz Joseph*. Oxford: Oxford University Press, 1990.

zovat stanovy, činnost a členstvo židovských spolků v Brně a Jihlavě a nabídnout zásadně hlubší vhled do struktury lokální židovské společnosti.

Vzhledem k nedostatečnosti dosavadní odborné literatury jsem se při výzkumu moravských a slezských emancipačních židovských komunit musel opřít především o studium archivního materiálu, abych doposud velmi fragmentární „sérii mikrostudií“ co nejvíce rozšířil. Jelikož dochovaný archivní materiál je značně rozsáhlý, nemohl jsem samozřejmě detailně analyzovat všech dvacet emancipačních židovských komunit. Proto jsem se zaměřil především na zkoumání právního rámce, který určoval podmínky pro vznik a vývoj emancipačních židovských komunit, a na výzkum základních charakteristik každé jednotlivé židovské komunity i důležitých precedentních kauz. Vycházel jsem přitom z materiálů uložených v Rakouském státním archivu (*Österreichisches Staatsarchiv*), Národním archivu, Moravském zemském archivu a Zemském archivu v Opavě. Z jednotlivých komunit jsem se detailně zaměřil především na ŽNO Frýdek-Místek a ŽNO Moravská Ostrava, a na židovské komunity v Novém Jičíně, Olomouci, Příboře a Uherském Hradišti, k čemuž mi posloužily fondy okresních úřadů, statutárních měst a náboženských obcí, uložené ve státních okresních archivech, městských archivech a Archivu Židovského muzea v Praze. Archivní prameny jsem mohl příležitostně doplnit informacemi z dobového tisku a spíše výjimečně (v případě meziválečného a protektorátního období) také vzpomínkami pamětníků. Protože jsem výsledky zkoumání zmíněných jednotlivých komunit publikoval formou monografií a studií (viz přehled publikační činnosti) a protože jsem disertační práci nechtěl pojmut jako encyklopedii jednotlivých emancipačních židovských komunit, nýbrž jsem chtěl volit syntetičtější přístup, snažím se nezatěžovat text této práce opakováním analýz demografických, institucionálních a sociálních struktur jednotlivých komunit a místo toho si raději dovoluji pouze odkazovat na již publikované práce.

Právní rámec

Ve své práci popořadě zkoumám jednotlivé aspekty emancipačních židovských komunit, přičemž postupuji – zjednodušeně řešeno – od vnějších projevů židovské komunity k jejím vnitřním záležitostem, od společných zastřešujících institucí ke strukturám vytvářeným jednotlivými složkami lokální židovské společnosti, od *de iure* jednotné židovské náboženské společnosti k *de facto* pluralitní židovské společnosti, od institucí k identitě.

V kapitole *Právní a demografické předpoklady* pojímám židovské komunity jakožto menšinovou skupinu obyvatel usídlenou v určité lokalitě. Nejdříve nastiňuji vývoj židovského

osídlení na Moravě a ve Slezsku před zrovnoprávněním židů a zkoumám právní předpoklady pro vznik židovského osídlení mimo ghetta. Poté se věnuji zejména procesu občanskoprávní emancipace židů v letech 1848–1867, jež židům umožnila svobodně migrovat, zakládat nové (emancipační) židovské komunity a rozvinout svůj ekonomický potenciál. Dále zkoumám nejen demografické a socioekonomické charakteristiky emancipačních židovských komunit a vysokou setrvačnost „tradičních židovských činností“, ale také si všímám limitů integrace židů do okolní společnosti, odporu konzervativních a nacionalizovaných vrstev měšťanské společnosti vůči židům, kteří velmi často patřili mezi aktivní německé liberály. Také analyzuji demografickou stagnaci většiny emancipačních židovských komunit v meziválečném období a proces decimace, koncentrace a zničení emancipačních židovských komunit nacisty. V této kapitole jsem se mohl největší měrou opřít o odbornou literaturu, byť i zde ji bylo zapotřebí doplnit důkladnou analýzou dobových oficiálních statistik a operátů ze sčítání lidu.

Emancipační židovské komunity nevznikaly jako pouhé shluky příslušníků židovské menšiny, nýbrž jako organizovaná náboženská společenství. Tomuto aspektu, dobově nazývanému „organizace židovstva“, se věnuji v kapitole *Formování emancipačních náboženských obcí*, ve které vycházím zejména z materiálů uložených ve fondech Ministerstva kultu a vyučování, Ministerstva školství a národní osvěty a moravského a slezského zemského úřadu. Již od druhé poloviny 18. století se na předměstích královských měst a v menších vrchnostenských městech utvářela drobná, ale často ilegální židovská modlitební společenství (minjany). Po uvolnění migrace se tato společenství rozrůstala a usilovala o proměnu v židovské náboženské spolky a náboženské obce, ovšem snahy o vybudování emancipačních náboženských obcí narážely na několik zásadních překážek. Především až do roku 1890 chyběla jakákoli právní norma, která by vznik nových náboženských obcí upravovala, takže emancipační komunity byly odkázány čistě na vůli státních úřadů. Navíc tradiční židovské náboženské obce usilovaly o zakonzervování stávajícího stavu, aby předešly úbytku svých poplatníků, což se na samém počátku 50. let 19. století sešlo s neoabsolutistickými a konzervativními tendencemi vlády, jež ve snaze minimalizovat migraci židů povolovala vznik nových náboženských institucí jen v těch lokalitách, kde si to vynutil prudký nárůst židovské populace (zejm. v Brně). Po roce 1859 však tradiční náboženské obce v důsledku liberalizace poměrů a obnovení procesu občanskoprávní emancipace židů ztratily svého spojence. Ministerstvo kultu a vyučování se zpočátku ještě snažilo udržet jistou rovnováhu mezi tradičními a emancipačními židovskými komunitami, vývoj migračních trendů však ministerstvo nutil provádět stále větší množství „provizorních“ změn ve prospěch

emancipačních židovských komunit. Ministerstvo si sice velmi dobře uvědomovalo potřebu zásadní reformy, dokud to však bylo možné, snažilo se vystačit si se svými administrativními nástroji, byť se stále více ukazovalo, že takový postup odporuje nejen zájmům té rostoucí části židovské populace, která tvořila emancipační komunity, ale také stávající legislativě a ústavě.

Teprve selhání administrativních metod, rozhodnutí Správního soudu, opakované návrhy zemských místodržitelství a žádosti jednotlivých židovských komunit i zemských židovských korporací donutilo ministerstvo začít na počátku 80. let s vážně míněnými přípravami reformy. Jakmile byl zlomen odpor ministerstva, vyvstala snahám emancipačních židovských komunit o zrovnoprávnění s tradičními komunitami další zásadní překážka, a to v podobě hlubokého rozporu mezi „neologií“ a ortodoxií, jenž se projevoval především v Haliči. Ministerstvo zastávalo názor, že rozdělení židovských komunit na reformní a ortodoxní se v Uhrách neosvědčilo, a vydalo se na cestu zdlouhavého hledání řešení. Nakonec i tato překážka roku 1890 s dovršením legislativního procesu padla a emancipační židovské komunity konečně získaly možnost dosáhnout rovného postavení s již ustavenými židovskými náboženskými obcemi.

Zdlouhavé přípravy zákona o židovské náboženské společnosti sice na jednu stranu byly projevem určité bezradnosti ministerstva, na druhou stranu se během nich vytvořil systém, který na Moravě a ve Slezsku s několika drobnými úpravami fungoval téměř celá čtyři desetiletí. Teprve na konci 20. let 20. století ministerstvo přistoupilo k revizi uspořádání náboženských obcí, ovšem přičleňování již prakticky nefunkčních náboženských obcí k těm životaschopnějším provádělo pořád jen administrativními prostředky na bázi zákona z roku 1890. Z hlediska potřeb náboženských obcí obsahoval zákon o židovské náboženské společnosti jeden podstatný nedostatek, když nedovoľoval příslušníkům židovské náboženské společnosti vytvářet organizace vyššího řádu než náboženské obce. Ministerstvo odmítalo vyhovět žádostem náboženských obcí o legislativní, nebo alespoň administrativní povolení svazů náboženských obcí kvůli odporu ortodoxních židů, žijících především v Haliči, takže tyto svazy mohly vzniknout až po změně státních hranic po první světové válce. Zemské svazy náboženských obcí se zprvu ustavily jen na principu právní analogie k zákonu o uznání náboženských společností a teprve zákon doplňující organizaci židovské náboženské společnosti v českých zemích dal svazům roku 1937 legislativní rámec.

Zákon z roku 1937 nicméně nikdy nenabyl účinnosti, neboť židovské náboženské obce v pohraničí zanikly v důsledku německé okupace a náboženské obce ve vnitrozemí během

jara a léta 1939 paralyzovalo vypálení synagog, zákaz rituální porážky a emigrace jejich funkcionářů. Židovské náboženské obce byly nakonec degradovány na pouhé organizace, jež sdružovaly osoby židovského původu a které místo k uspokojování náboženských potřeb židů sloužily potřebám okupačních úřadů při realizaci „konečného řešení židovské otázky“.

Autonomie židovských komunit

Následují dvě kratší kapitoly, v nichž opět vycházím především z materiálů uložených ve fondech ministerstev a zemských úřadů. V kapitole *Autonomie vůči státu*, zkoumám vztah židovské náboženské společnosti ke státu a otevírám otázku rovnosti židovské náboženské společnosti s ostatními státem uznanými církvemi, a to zejména na základě analýzy legislativních norem a judikatury Správního soudu. Ministerstvo kultu a vyučování dlouhou dobu odmítalo vydat legislativní normu, která by podobně jako v případě křesťanských církví upravila vztah státu a vyznavačů judaismu a jasně vymezila hranici mezi pravomocemi úřadů a autonomií židovské náboženské společnosti. To mělo pro praktikování židovského náboženství řadu nepříjemných důsledků, protože židovské náboženské organizace byly až do roku 1890 vystaveny libovůli státních úřadů. Ty zcela dle svého uvážení vydávaly normy pro financování náboženských obcí, osobovaly si právo schvalovat stanovy židovských náboženských obcí, nutit je k zaměstnání rabína a rozhodovat o zakládání nových (emancipačních) židovských náboženských obcí. Státní intervence se v období právního „provizoria“, trvajícího přes čtyřicet let, opíraly jen o právní analogie a názor, zda ta či ona starší právní norma je pořád ještě platná. Zásahy státních úřadů tak postrádaly legální podklad, což několikrát konstatoval Správní soud a nakonec i ministr kultu a vyučování.

Zákon o židovské náboženské společnosti z roku 1890 měl na židovskou emancipaci ambivalentní vliv. Stát tímto zákonem na jednu stranu konečně stanovil míru autonomie židovské náboženské společnosti, na druhou stranu kodifikoval její nerovné postavení, protože v jejím případě označil za vnější záležitosti i mnohé oblasti, které u jiných církví považoval za záležitosti vnitřní. Státní úřady tak mohly do záležitostí židovských náboženských obcí zasahovat mnohem častěji a razantněji než u jiných církví. Po vzniku Československa zůstalo vymezení hranice mezi vnějšími a vnitřními záležitostmi zachováno, neboť zákon o židovské náboženské společnosti platil dále v nezměněné podobě, a navíc československý stát přestal garantovat ústavní právo všech církví a náboženských společností na autonomii ve vnitřních záležitostech. Právní postavení každé církve a náboženské společnosti pořád určoval speciální zákon, nikoli obecná norma, což už z podstaty bránilo dosažení skutečně

rovného přístupu státních úřadů k jednotlivým konfesím. Ale i tak se židovská náboženská společnost v meziválečném Československu alespoň přiblížila ideálu rovných práv s ostatními církvemi, když československá ústava zaručila rovnost všech náboženských vyznání a otevřela možnost vytvářet svazy židovských náboženských obcí a získávat od státu příspěvky na platy rabínů. V meziválečném Československu tedy židovská náboženská společnost dosáhla (přinejmenším teoreticky, ale do značné míry i v praxi) rovného postavení ve vztahu k ostatním církvím, nikoli však emancipace vůči státu. Ten se totiž ani trochu nevzdal rozsáhlých pravomocí, takže míra autonomie všech církví a náboženských společností byla stále mnohem omezenější, než je tomu v současném právním řádu České republiky.

Kapitola *Autonomie vůči ostatním židovským komunitám* se věnuje vzájemným vztahům mezi různými židovskými náboženskými organizacemi. Nejdříve zkoumám vztah náboženských obcí k minjanům a náboženským spolkům, které vznikaly buď kvůli nedostupnosti obecní synagogy pro židovské obyvatele „periferie“, nebo z touhy po konání bohoslužeb v ortodoxním ritu. Poté se věnuji nadkomunitním institucím: moravskému zemskému rabinátu, Moravsko-židovské zemské podstatě a zemským svazům náboženských obcí. Vzhledem k tomu, že autonomie židovských náboženských obcí byla garantována zákonem, nedisponovaly židovské zemské instituce vůči jednotlivým náboženským obcím žádnými pravomocemi. Zejména Moravsko-židovská zemská podstata a svazy židovských náboženských obcí ovšem hrály velmi důležitou roli jako platforma, na níž mohly všechny židovské náboženské obce projednávat nejpálčivější společné problémy.

Fungování židovských komunit

Po popisu právního rámce a základních typů židovských náboženských organizací přistupuji ke zkoumání jejich vnitřních struktur a fungování. V kapitole *Základní pravidla náboženských institucí* analyzuji stanovy židovských náboženských spolků a náboženských obcí, což dovoluje nejen sledovat postupné prosazování principu povinného členství v emancipačních židovských náboženských obcích a proměňování jejich teritoriální působnosti, ale především také zkoumat, jaký měly mít náboženské obce charakter a jaké úkoly měly plnit.

Židovské náboženské spolky a náboženské obce měly zajišťovat konání bohoslužeb, výuku náboženství a dobročinnost. Židovský kolektiv nicméně sdílel i jinou než náboženskou identitu. U některých židů se jednalo jen o identitu etnickou či kulturní, ale od konce 19. století mezi moravskými a slezskými židy postupně posilovala také židovská národní

identita. Emancipace židovské národnosti se podle představ sionistů i řady židovských demokratů měla projevit mj. utvořením organizační struktury, která by reprezentovala celou židovskou národní společnost. Jako vhodné řešení se zdálo využít existence židovských náboženských obcí, do nichž ze zákona patřily všechny osoby židovského vyznání, a přeměnit je na „židovské lidové obce“, jež by plnily také kulturní, sociální a nacionální úkoly a posilovaly i jiné složky židovské identity než jen náboženskou.

Tato snaha však z řady důvodů nebyla příliš úspěšná. Především „lidové“ stanovy přijala po roce 1918 jen část moravských a slezských emancipačních náboženských obcí. Navíc ne vždy se literu „lidových“ stanov podařilo přetavit ve skutečné ponárodnění náboženské obce, která by část svého rozpočtu vydávala na židovské národní a sionistické účely. „Lidové“ stanovy náboženských obcí navíc úřady schválily v revoluční atmosféře vzniku Československa, aniž by se rozšíření úkolů náboženských obcí legalizovalo alespoň dodatečně. Po vyprchání revolučního ducha a nastolení vlády práva se projekt „lidových obcí“ stal neudržitelným. Emancipační náboženské obce na Moravě a ve Slezsku se nepodařilo plně ponárodnit také proto, že v jejich čele velmi často zůstali židovští demokraté, kteří se sionisty sdíleli vnitropolitické, ale již mnohem méně zahraničněpolitické cíle. Hlavně se však k židovské národní identitě i přes veškerou snahu sionistů ještě roku 1930 hlásila na Moravě a ve Slezsku přibližně jen polovina obyvatel židovského vyznání. Židovské náboženské obce tak i v meziválečném období hájily židovské zájmy především v náboženské oblasti, zatímco národnostní zájmy prosazovaly nejdříve židovské národní rady, na jejichž činnost navazovalo ve 20. letech uskupení Sdružené strany židovské a od roku 1929 Židovská strana.

V kapitole *Rozkvět a úpadek náboženských institucí* zkoumám finanční zázemí židovských náboženských spolků a náboženských obcí a sleduji (ne)úspěšnost snah zajistit tradování židovské víry pomocí hmotných prostředků. Dostávám se tak k zásadnímu rozporu mezi autenticitou a odcizením. Vytváření institucí (náboženských obcí a židovských spolků všeho druhu) mělo zabezpečit uspokojování vnitřních potřeb, přispět k plnosti života a vnést do lidského pobytu ve světě zklidnění. S postupujícím materiálním zajišťováním a institucionálním rozvojem ovšem docházelo k odcizování zbytnělých struktur příslušníkům židovské společnosti. Monumentální synagogy se sice nesporně staly symbolem emancipace židovské společnosti a vrcholem jejích ekonomických úspěchů v druhé polovině 19. století, nechtěně však také symbolem, jenž kontrastoval se stále větší duchovní vyprázdněností a jehož odvrácenou stranou byla naprosto běžná exekuce náboženské daně. Pokles religiozity se plně projevil po vzniku Československa. Dokonce i v synagogách velkých emancipačních

židovských komunit se jen s velkými obtížemi scházel potřebný počet židovských mužů předepsaný ke konání bohoslužby. O rostoucí náboženské lhostejnosti svědčí také obrovský nárůst civilních židovsko-židovských sňatků po vydání nového zákona o manželství roku 1919 i řada vzpomínek pamětníků.

Dynamika židovské společnosti

Kapitolu *Pluralita židovské společnosti* věnuji zkoumání sociálních struktur emancipačních židovských komunit. Zaměřuji se na existenci různých skupin uvnitř židovské společnosti, jejich vzájemné vztahy, různé odpovědi na otázku, kudy by se měla ubírat „destabilizovaná identita emancipovaných“, dále zkoumám reprezentaci těchto skupin v zastupitelských orgánech, proces odcizování židovské náboženské obce jejím příslušníkům a pluralizaci emancipačních židovských komunit.

První strukturální proměna nastala krátce po roce 1860, kdy se drobné předemancipační komunity vzniklé mimo ghetta rozrostly o relativně velké množství mladých přistěhovalců. Doposud se modlitby konaly v soukromých prostorách, což jejich majitele vcelku přirozeně svádělo k pocitu, že mají právo suverénně rozhodovat o záležitostech minjanu. Mladí *gründeri*, kteří chtěli v atraktivních lokalitách svobodně rozvinout svůj ekonomický potenciál, odmítali autoritu starousedlíků respektovat a díky své početní převaze brzy získali v rozvíjejících se emancipačních židovských komunitách rozhodující vliv. Byli prodchnuti liberálními idejemi rozvoje, pokroku a universalismu, které ovlivnily nejen jejich podnikatelské strategie, ale také je přivedly k úzké spolupráci se svobodomyšlnými složkami německé společnosti a formovaly i jejich náboženské postoje. Zakladatelé emancipačních židovských komunit v převážné většině případů neopouštěli půdu judaismu, naopak jim velmi záleželo na budování náboženských institucí, a to v duchu židovského reformního hnutí. Neusilovali o splnutí s okolní společností (asimilaci) a nevzdávali se ani své orientální etnické identity, kterou se naopak snažili vyjádřit například specifickým architektonickým (maurským) stylem nově budovaných synagog. Reformní judaismus, zdůrazňující etický rozměr židovství, se měl stát vzorem při budování universalistické společnosti, v níž konfesijní a nacionální rozdíly neměly bránit vzájemné spolupráci.

Na odpor nežidovských konzervativců a antisemitů vůči konceptu universalistické společnosti reagovaly různé věkové vrstvy židovské společnosti odlišně. Zakladatelé emancipačních židovských komunit, narození přibližně ve 30. letech 19. století, se dále snažili prosazovat liberální ideje navzdory vzniklým potížím, přičemž spoléhali na svou ekonomickou

sílu a spojenectví s německými liberály v komunální politice. Zato synové zakladatelů, narození v 70. letech, během svých studií ve Vídni nabývali odlišných zkušeností s nežidovským okolím než jejich otcové. Významná část židovských studentů se po setkání s projevy antisemitismu na vídeňské univerzitě a ve vídeňské komunální politice odvrátila od universalistických idejí, přestala se spoléhat na pomoc nežidovských liberálů, jejichž politický vliv na parlamentní úrovni slábl, a začala hájit práva židovské menšiny v nacionálních kategoriích.

Úsilí zakladatelské generace vyvrcholilo s transformací emancipačních židovských náboženských spolků na náboženské obce. V rámci institucionální přeměny se zakladatelé pokusili pojistit „pokrokový“ charakter židovských komunit před vlivem neetablovaných mladších, chudších nebo ortodoxních vrstev židovské společnosti, jež by mohly ohrozit spolupráci s německými liberály a celý projekt tolerantní společnosti. Zakladatelská generace se navíc pokusila zakonzervovat své mocenské postavení pomocí kuriového volebního systému. Emancipační židovské náboženské obce na Moravě a ve Slezsku tak již od konce 19. století ztrácely autenticitu, neboť jejich fungování a „pokrokový“ charakter se udržoval pomocí mocenských prostředků: povinného členství, náboženské daně, nerovného volebního práva. V reakci na tuto proměnu začala v rámci emancipačních židovských komunit od 90. let 19. století vznikat nová společenství, někdy jen v touze po obnovení pospolitě důvěrnosti, jindy však vyloženě v opozici vůči stávajícím institucím. Původně vcelku demograficky i ideově homogenní emancipační židovské komunity se začaly na přelomu 19. a 20. století pluralizovat. Religiozní židé utvářeli menší neformální minjany nebo ortodoxní spolky, sekularizovaní židé se identifikovali s nacionálně definovanými židovskými spolky (sionistickými, českožidovskými, tělovýchovnými) a zejména někteří levicově orientovaní židé ztráceli o židovskou pospolitost zcela zájem a raději hledali soudruhy v sociální demokracii či komunistické straně.

Mezi zmíněnými generacemi, tj. generací zakladatelů a jejich synů, se nacházela ještě prostřední věková skupina, narozená přibližně v 50. letech. Její příslušníci zpravidla zůstali věrni liberálním idejím, aktivně se účastnili činnosti německo-liberálních spolků, nicméně na společenský vývoj nahlíželi realističtěji, bez poněkud naivního *gründerského* optimismu. Když se „realističtí liberálové“ po vymření zakladatelské generace v prvním desetiletí 20. století dostali do samého čela židovských náboženských obcí, zaujali vůči sionistům i ortodoxním židům vstřícnější postoj, protože pokusy o převýchovu ortodoxních souvěrců a potlačení sionismu se stejně začaly ukazovat jako vcelku marné.

Po první světové válce nakonec i část židovských liberálů rezignovala na snahu o integraci do německé společnosti, když se dokonce i němečtí liberálové v reakci na ztrátu předních pozic v komunální politice začali otevírat diskuzím o „židovské otázce“. Ztráta dosavadního spojence a vznik národnostně definovaného státu přivedly židovské liberály blíže k sionistům. Židovští demokraté se do značné míry ztotožnili s jejich snahou bránit práva židů v nacionálních kategoriích i s jejich projektem „židovských lidových obcí“. Sionistická a židovsko-demokratická interpretace „lidové obce“ se ovšem lišila. Zatímco podle sionistů měla „lidová obec“ mj. podporovat budování židovského národa a židovskou kolonizaci Palestiny, židovští demokraté pojali reformu náboženské obce a odstranění kuriového volebního systému jako prostředek ke stmelení židovské společnosti a k uspokojení požadavků různých skupin, které se v rámci ní vytvořily. Zatímco sionisté chtěli budovat „národní obec“, židovští demokraté kladli v duchu liberálního universalismu důraz na „demokratickou obec“, jejíž síla měla spočívat v konsenzu mezi různými složkami židovské společnosti.

Sionisté prosazovali personální i ideovou revoluci, ale největší část členů náboženských obcí při volbách do jejich zastupitelských orgánů vyslovila důvěru spíše židovským demokratům, kteří nabízeli reformu a přizpůsobení náboženské obce novým poměrům, ale zároveň garantovali kontinuitu. „Židovské lidové obce“ tak během 20. let měly charakter „demokratických obcí“ a sionisté získali pouze podíl na moci, jen v menším počtu případech dosáhli na pozici předsedy. Po dvou generačních přelomech – po roce 1860 a okolo roku 1905 – tak ten třetí přišel zpravidla až po roce 1930. Teprve tehdy se sionisté zcela emancipovali od autority židovských demokratů a začali dokončovat transformaci náboženských obcí na „národní obec“ a začleňovat do jejich rozpočtu vysoké výdaje na sionistické účely. Sionisté se tak odklonili od universalistického pojetí náboženských obcí, prosazovaného židovskými demokraty, a začali razantně prosazovat partikulární sionistickou identitu, čímž ovšem porušili dosavadní konsenzus a vyvolali odpor těch složek židovské společnosti, které se nechtěly nechat sionizovat. V polovině 30. let se tak řada emancipačních židovských komunit na Moravě a ve Slezsku dostala do vážné vnitřní krize, jež si vyžádala opakované intervence státních úřadů. Dříve než rozpolcené emancipační náboženské obce dokázaly vyjít z této vnitřní krize, nacisté jejich existenci násilně ukončili.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

- Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV

Archiv města Brna

- Archiv města Brna
- Národní výbor města Brna

Archiv města Ostravy

- Archiv města Moravská Ostrava
- Okresní úřad Moravská Ostrava
- Operáty

Archiv Židovského muzea v Praze

- Dokumenty perzekuce
- Nejvyšší rada Svazů židovských náboženských obcí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
- Terezín
- Židovská náboženská obec Brno
- Židovská náboženská obec Bílovec
- Židovská náboženská obec Frýdek-Místek
- Židovská náboženská obec Olomouc
- Židovská náboženská obec Opava
- Židovská náboženská obec Ostrava
- Židovská náboženská obec Uherské Hradiště
- Židovská náboženská obec Valašské Meziříčí
- Židovská náboženská obec Vyškov
- Židovská náboženská obec v Praze za okupace

Moravský zemský archiv

- Gubernium
- Moravské místodržitelství
- Moravské místodržitelství – církevní oddělení
- Zemský úřad Brno

Národní archiv

- Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích
- Ministerstvo kultu a vyučování Vídeň
- Ministerstvo vnitra I, Praha
- Ministerstvo školství, Praha
- Okupační vězeňské spisy
- Policejní ředitelství I - konskripce
- Státní tajemník u říšského protektora
- Státní úřad statistický I - Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930, Praha

Österreichisches Staatsarchiv

- Allgemeines Verwaltungsarchiv
- Finanz- und Hofkammerarchiv

Státní okresní archiv Bruntál

- Okresní úřad Bruntál

Státní okresní archiv Frýdek-Místek

- Archiv města Frýdek
- Archiv města Místek
- Berní úřad Frýdek-Místek
- Městský národní výbor Frýdek-Místek
- Okresní úřad Frýdek
- Okresní úřad Místek
- Četnická stanice Frýdek

Státní okresní archiv Karviná

- Okresní úřad Fryštát
- Okresní úřad Český Těšín

Státní okresní archiv Nový Jičín

- Archiv města Nový Jičín
- Archiv města Příbor
- Archiv obce Šenov
- Okresní úřad Nový Jičín
- Sbírka vlastivědného materiálu z Nového Jičína a okolí

Státní okresní archiv Olomouc

- Archiv města Olomouc

Státní okresní archiv Opava

- Archiv města Opava

Státní okresní archiv Uherské Hradiště

- Archiv města Uherské Hradiště

Státní okresní archiv Znojmo

- Archiv města Znojma

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy

- Matriky Univerzity Karlovy

Zemský archiv v Opavě

- Policejní ředitelství Moravská Ostrava
- Sbírka matrik Severomoravského kraje
- Severomoravský krajský národní výbor Ostrava
- Velkostatek Hukvaldy
- Zemská vláda slezská Opava

Židovská obec Ostrava

- Kronika židovské školy

Židovské muzeum v Praze

- Rozhovory s pamětníky

המרכז הציוני המרכזי (The Central Zionist Archives)

- המשרד הציוני המרכזי, ברלין (Central Zionist Office, Berlin)
- ורנר זיגמונד (Werner Siegmund)

Internetové zdroje

Institut Tereziánské iniciativy. *Databáze obětí*.

Dostupné online: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Digitální knihovna PSP ČR*.

Dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>.

Paměť národa. *Vzpomínky*.

Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz>.

Dobové noviny

B'nai B'rith	Neue Freie Presse
Brněnské noviny	Olmützer Zeitung
Brünner Zeitung	Ostrauer Tagblatt
Deutsches Volksblatt	Ostrauer Zeitung
Die Neue Zeit	Ostravice
Die Neuzeit	Pester Lloyd
Die Stimme	Pozor
Die Welt	Preßburger Zeitung
Die neue Zeit	Rozvoj
Duch Času	Schönhengster Zeitung
Jüdische Rundschau	Selbstwehr
Jüdische Volksstimme	Silesia
Jüdisches Volksblatt	Tagesbote aus Mähren
Lidové noviny	Volksfreund
Local-Anzeiger für Mähr.-Ostrau und Umgebung	Wiener Zeitung
Mährisch-schlesischer Correspondent	Znaimer Wochenblatt
Mährisch-schlesischer Grenzbote	Zprávy obecní – Úřední list
Mährischer Correspondent	Österreichisch-ungarische Cantoren-Zeitung
Mährisches Tagblatt	Österreichische Wochenschrift
	Židovské zprávy

Dobové tisky, vzpomínky a edice

Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Wien: k.k. Hof- und Staats-Druckerey, 1849–1852.

Archiv český. Svazek XVI. Praha: Ed. Grégr, 1897.

— Svazek XLI (Prameny k dějinám Židů v Čechách a na Moravě ve středověku. Od počátku do roku 1347). Praha: Historický ústav AV ČR, 2015.

BERNARDT, Johann. *Handbuch der provinziellen Gesetzkunde von Mähren und Schlesien*. Olmütz: 1848.

Bevölkerung und Viehstand der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, dann der Militärgränze nach der Zählung vom 31. December 1869. Svazek I (Bevölkerung nach Geschlecht, Religion, Stand und Aufenthalt. Wien: K.-k. Hof- und Staatsdruckerei, 1871.

BRIESS, Ignaz. *Ze židovské ulice*. Olomouc: Votobia, 2001.

Catalogus venerabilis Cleri Archidioeceseos Olomucensis anno reparatae salutis 1858. Olmütz: 1858.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek IX. Brün: Mährisch Landes-Ausschuss, 1875.

Constitutiones Communitatis Judaeorum Nikolsburgiensis. Jerusalem – Tel Aviv: M. Newman, 1961.

Constitutiones Congressus Generalis Judaeorum Moraviensium (1650–1748). Jerusalem: Mekiza Nirdamim, 1951.

- Continuation Derer Kayser- und Königlichen Privilegien, Statuten und Sanctionum Pragmaticarum Des Landes Schlesien. Dritter Theil.* Breßlau: Christian Brachvogel, 1717.
- *Vierter Theil.* Breßlau: Christian Brachvogels seel. Söhne, 1723.
- *Sechster Theil.* Breßlau: Christian Brachvogels seel. Söhne, 1730.
- ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít.* Litomyšl: Augusta, 1998.
- ERBEN, Petr. *Po vlastních stopách (vzpomínky).* Praha: Petr Kalina, 2003.
- Erkenntnisse des Verwaltungsgerichtshofes.* Wien: Verlag der Manz'schen k. k. Hofverlags- und Universitäts-Buchhandlung, 1881, 1885, 1897, 1902, 1910.
- FEITH, Michael. *Ziel und Zweck der Bne-Brith-Vereinigungen: Referat erstattet in der Sitzung der „Moravia“ am 23. Februar 1901.* Brünn: Isr. Humanitäts-Verein „MORAVIA“, 1901.
- Festschrift des Chewra Kadischa-Vereines in Znaim herausgegeben anlässlich der Feier des 40jährigen Bestandes.* Znaim: M. F. Lenk, 1909.
- FRIEDLÄNDER, Mardochai Hirsch. *Tiferet Jisrael: Schilderungen aus dem inneren Leben der Juden in Mähren in vormärzlichen Zeiten.* Brünn: Rudolf M. Rohrer, 1878.
- FRIEDMANN, S. *Predigt bei der Einweihung des neuerbauten isr. Tempels zu Freistadt, k. k. Schlesien, am 18. September 1872 (15. Ellul 5632).* Teschen: Karl Prochaska, 1872.
- Führer durch Neutitschein und die Umgebung.* Neutitschein: Rainer Hosch, 1890.
- Fünzigster Jahresbericht des k. k. deutschen Staats-Obergymnasiums in Ung.-Hradisch für das Schuljahr 1903–1904.* Ungarisch-Hradisch: 1904.
- Gemeindelexikon von Böhmen. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900.* Wien: K. K. Statistische Zentralkommission, 1904.
- Gemeindelexikon von Mähren. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900.* Wien: K. K. Statistische Zentralkommission, 1906.
- Gemeindelexikon von Niederösterreich. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900.* Wien: K. K. Statistische Zentralkommission, 1903.
- Gemeindelexikon von Schlesien. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900.* Wien: K. K. Statistische Zentralkommission, 1906.
- Gesetz- und Verordnungs-Blatt für das Herzogthum Ober- und Nieder-Schlesien.* Troppau: J. Feitzinger, 1886–1920.
- Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Systematischen Verbindung, enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1785. Svazek 9.* Wien: Joh. Georg Moesle, 1787.
- Landes-Gesetz- und Regierungsblatt für das Margrafthum Mähren.* Brünn: Franz Gastl, 1849.
- MANNHEIMER, Max. *Vzpomínky.* München: Obrys/Kontur – PmD, 1986.
- Personalstand der Geistlichkeit des Bisthums Breslau k. k. österreich. Antheils für das Jahr 1866.* Teschen: 1866.
- *für das Jahr 1886.* Teschen: 1886.
- *für das Jahr 1880.* Teschen: 1880.
- *für das Jahr 1873.* Teschen: 1873.
- Personalstand der Secular- und Regular-Geistlichkeit der erzbischöflichen Olmützer Diöcese für das Jahr 1850.* Olmütz: 1850.
- *für das Jahr 1848.* Olmütz: 1848.
- *für das Jahr 1837.* Olmütz: 1837.
- *für das Jahr 1849.* Olmütz: 1849.

- REICH, I. *Slavnostní spis u příležitosti 60tiletého trvání dobročinného spolku Chevra Kadiša židovské náboženské obce ve Znojmě 5629–5689/1869–1929*. Znojmo: Chevra Kadiša ve Znojmě, 1929.
- Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*. Wien: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1853–1869.
- SCARI, Hieronymus von. *Systematische Darstellung der in Betreff der Juden in Mähren und im k.k. Antheile Schlesiens erlassenen Gesetze und Verordnungen*. Brünn: L. W. Seidel, 1835.
- Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau k. k. Oesterreichischen Antheils für das Jahr 1860*. Teschen: 1860.
- *für das Jahr 1858*. Teschen: 1858.
- *für das Jahr 1848*. Teschen: 1848.
- Seiner Majestät des Kaisers Franz Gesetze und Verfassungen im Justiz-Fache für die Deutschen Staaten der Oesterreichischen Monarchie von dem Jahre 1804 bis 1811*. Wien: k.k. Hof- und Staats-Druckerey, 1816.
- Special-Orts-Repertorium von Mähren*. Wien: K. k. statistischen Central-Commission, 1893.
- Special-Orts-Repertorium von Schlesien*. Wien: K. K. Statistische Central-Commission, 1885.
- Special-Orts-Repertorium von Schlesien*. Wien: K. k. statistischen Central-Commission, 1894.
- Specialortsrepertorium von Mähren. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*. Wien: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1917.
- Specialortsrepertorium von Schlesien. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*. Wien: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1917.
- Spezialortsrepertorium von Böhmen. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*. Wien: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1915.
- Sr. k.k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen auf allerhöchsten Befehl und unter Aufsicht der höchsten Hofstellen herausgegeben*. Wien: k.k. Hof- und Staats-Druckerey, 1827–1851.
- Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Státní úřad statistický, 1924.
- Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské*. Praha: Ministerstvo vnitra – Státní úřad statistický, 1935.
- Statistisches Jahrbuch der königlichen Hauptstadt Olmütz. V. Band. 1905–1910*. Olmütz: Gemeinderath, 1911.
- Stenographische Protokolle des Herrenhauses des Reichsrathes. X. Session 1885–1890*. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1891.
- Stenographische Protokolle über die Sitzungendes Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes im Jahre 1889. X. Session. XI. Band*. Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1889.
- Stenographische Protokolle über die Sitzungendes Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes im Jahre 1888. X. Session. VII. Band*. Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1888.
- UNGER, Joachim Jakob. *Gesammelte Aufsätze*. Prag: Jakob B. Brandeis, 1908.
- Verhandlungen des österreichischen Reichstages nach der stenographischen Aufnahme*. Svazek II. Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1849.
- Svazek IV. Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1849.
- Verordnungsblatt des Reichsprötektors in Böhmen und Mähren*. Prag: Böhmisches-Mährisches Verlag und Druckerei.

- Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919. Praha: Státní úřad statistický, 1922.
- WEKEBROD, Franz. *Sammlung der seit dem Jahre 1600 bis zum Jahre 1740 ergangenen allerhöchsten Gesetze: In chronologischer Ordnung*. Brünn: 1799.
- WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abtheilung: Olmützer Erzdiocese. III. Band*. Brünn: 1859.
- I. Abtheilung: *Olmützer Erzdiocese. IV. Band*. Brünn: 1862.
- I. Abtheilung: *Olmützer Erzdiocese. V. Band*. Brünn: 1863.
- Österreichische Statistik. *Neue Folge. Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. Band 1, Heft 2*. Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1917.
- Československá statistika. Svazek 9 (Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921, I. díl). Praha: Státní úřad statistický, 1924.
- Svazek 98 (Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, díl I). Praha: Státní úřad statistický, 1934.
- ספר תקנות ניקולשבארג. ירושלים – תל אביב: מ. ניומן, תשכ"ב.
תקנות מדינת מעהרין (ת"י – תק"ח). ירושלים: חברת מקיצי נרדמים, תשי"ב.

Sekundární literatura

- ADAMUS, Alois. Z dějin Židů na Ostravsku. In *Židovský kalendář na rok 1933–1934*. Praha: Spolek židovských akademiků „Theodor Herzl“, 1933.
- BAKALA, Jaroslav. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993.
- BALETKA, Ladislav. *Židé v dějinách Valašského Meziříčí*. Vsetín: Moravský zemský archiv Brně – Státní okresní archiv Vsetín, 2004.
- BEDORF, Thomas. *Verkennende Anerkennung: Über Identität und Politik*. Berlin: Suhrkamp, 2010.
- BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*. Praha: Karolinum, 2013.
- BORÁK, Mečislav. *První deportace evropských Židů: Transporty do Niska nad Sanem (1939–1940)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2009.
- . Šanghaj a záchrana židů z Ostravska za druhé světové války. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2005. Svazek 23.
- BRANDT, Harm-Hinrich. Srovnání vývoje brněnských a pražských turnerských spolků v letech 1861–1914. In *Německé tělovýchovné a sportovní spolky v českých zemích a Československu*. Praha: Karolinum, 2008.
- BRETHOLZ, Bertold. *Geschichte der Juden in Mähren in Mittelalter I. (bis zum Jahre 1350)*. Brünn; Prag, Leipzig; Wien: Rudolf M. Rohrer, 1934.
- . *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren von XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067–1411)*. Prag: Taussig u. Taussig, 1935.
- BRUNNER, Moritz. Geschichte der Juden in Brünn. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Židé v Boskovicích*. Boskovice: Albert, 1999.
- BUDISCHOWSKY, Jens. *Die staatskirchenrechtliche Stellung der österreichischen Israeliten*. Wien: Manz, 1995.
- BUŠEK, Vratislav. *Československé církevní zákony*. Svazek I. Praha: Československý kompas, 1931.
- COHEN, Gary B. *Němci v Praze 1861–1914*. Praha: Karolinum, 2000.

- . *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861–1914*. Princeton: Princeton University Press, 1981.
- CRHOVÁ, Marie. Politické strany a politika židovské menšiny. In *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Brno: Doplněk, 2005. Svazek I.
- ČAPKOVÁ, Kateřina. Piłsudski or Masaryk? Zionist Revisionism in Czechoslovakia 1925–1940. *Judaica Bohemiae*, 2000, roč. XXXV.
- . *Češi, Němci, Židé?: Národní identita Židů v Čechách 1918–1938*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2013.
- ČOUPEK, Jiří. *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. 750. výročí založení města Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007.
- DAGAN, Avigdor. The Religious Congregation, 1918–1938. In *The Jews of Czechoslovakia*. Philadelphia: The Jewish Society of America, 1968. Svazek I.
- DANĚK, Radoslav. Osobnost JUDr. Aloise Hilfa z Moravské Ostravy. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2006. Svazek XII.
- . *Ostravské pivovarnictví v éře kapitalismu: Přeměna tradiční řemeslné malovýroby v moderní průmyslovou velkovýrobu (1830–1948)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014.
- . Podnikatel a manažer Dr. Max Böhm, zakladatel průmyslové rafinerie minerálních olejů (Příspěvek k dějinám petrochemického průmyslu na Ostravsku). In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009. Svazek XV.
- . Židovské stavební firmy v Moravské Ostravě a jejich podíl na výstavbě města před rokem 1918. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2003. Svazek IX.
- . Životní osudy Markuse Strassmanna, zakladatele Židovské náboženské obce v Moravské Ostravě. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2001. Svazek VII.
- . Životní osudy druhé generace ostravských Strassmannů. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2004. Svazek X.
- DEMEL, Jiří. Specifické podmínky života Židů na rakousko-pruském pomezí. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1997. Svazek III.
- DOKOUPIL, Lumír; NESLÁDKOVÁ, Ludmila. Židovská populace Vítkovic v procesu vytváření industriální společnosti na Ostravsku. In *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996. Svazek 4.
- DRABEK, Anna M. Die Juden in den böhmischen Ländern zur Zeit des landesfürstlichen Absolutismus (von der Schlacht am Weißen Berg bis zum Ausgang der Regierungszeit Maria Theresias). In *Die Juden in den böhmischen Ländern*. München: Oldenbourg, 1983.
- DRAPALA, Richard. *Juden in Ostrau*. Schönbrunn: Sudetendtsch. Buchvertrieb, 1939.
- DVOŘÁK, Jan. *Židé v opavském Slezsku 1918–1945*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2009.
- . *Židé v Českém Slezsku v době okupace 1938–1945*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2015.
- DVOŘÁK, Jindřich. *Moravské sněmování roku 1848–49*. Telč: 1898.
- Dějiny města Kelče*. Kelč: Město Kelč, 2004.
- EINHORN, Hugo. Geschichte der Juden in Znaim. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- Encyclopaedia Judaica*. Svazek 6, 7, 13, 17. Detroit: Thomson Gale, 2007.

- ENGEL, Alfred. Die Ausweisung der Juden aus den Königlichen Städten Mährens und ihre Folgen. In *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Čechoslovakischen Republik*. Prag: Samuel Steinherz, 1930.
- FASORA, Lukáš. *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*. Brno: Matice moravská, 2007.
- FINKELSTEIN, Louis. *Jewish self-government in the middle ages*. New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1924.
- FIŠER, Rudolf. Třebíčští familianti v první polovině 19. století: Familiantský zákon v každodenním životě ghetta. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2008. Svazek XIV.
- FLEISCHMANN, Gustav. The Religious Congregation, 1918-1938. In *The Jews of Czechoslovakia*. Philadelphia: The Jewish Society of America, 1968. Svazek I.
- FLESCHE, Heinrich. Die Tekkanoth (Statuten) der Gemeinde Gaya. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- FRANKL, Michal; SZABÓ, Miloslav. *Budování státu bez antisemitismu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- FRANKL, Michal. „Emancipace od židů“: Český antisemitismus na konci 19. století. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007.
- GAISBAUER, Adolf. *Davidstern und Doppeladler. Zionismus und jüdischer Nationalismus in Österreich, 1882–1918*. Wien: Böhlau, 1988.
- GAWRECKI, Dan. Politické strany polské menšiny. In *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Brno: Doplněk, 2005. Svazek I.
- . Polské politické strany. In *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Brno: Doplněk, 2005. Svazek I.
- GELLER, Leo. *Vorschriften betreffend die Verfassung der israelitischen Religionsgenossenschaft. Namenwesen und Matriken der Israeliten*. Wien: Moritz Perles, 1896.
- GLOMBÍČKOVÁ, Šárka. „...jdeme chladnokrevně našemu smutnému osudu vstříc.“ Dopisy sourozenců Ettingerových z Krakova do Ostravy 1940–1942. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2015. Svazek 29.
- GOLD, Hugo. *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- . Geschichte der Juden in Iglau. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- GRACOVÁ, Blažena; PRZYBYLOVÁ, Blažena. Problémy každodenního života ostravských židovských obyvatel v prvních letech okupace. In *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů*. Ostrava: Rondo, 1995.
- GRACOVÁ, Blažena. Židovské obyvatelstvo Ostravska v období druhé republiky. In *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 1995. Svazek 3.
- GROSSMANN, David. *Obraz brněnské židovské komunity v její spolkové činnosti (náboženství, sionismus, asimilace) [diplomová práce]*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- GRÜNWARD, Jacob. *Denkschrift zur Geschichte der Juden in Mähren insbesondere der königl. Stadt Ung.-Hradisch*. Prag: 1889.

- HAAGE, Walter. *Olmütz und die Juden*. Olmütz: L. Kullil, 1944.
- HAAS, Theodor. *Die Juden in Mähren*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag Max Hickl, 1908.
- HAMPEL, Jens. Osud židovského obyvatelstva města Jihlavy 1938–1942. In *Terezínské studie a dokumenty*. Praha: Academia – Nadace Tereziánská iniciativa, 1998.
- HANÁK, Jan. K historii židovských náboženských obcí v Novém Jičíně. In *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně, 1992. Svazek 48.
- HARKAVY, Abraham. *Poetisches von Samuel ha-Nagid*. S.-Petersburg: 1879.
- HECHT, Dieter J. *Der Weg des Zionisten Egon Michael Zweig*. Baram: Korot Publishing House, 2012.
- . Jewish (Vacation) Fraternities in the Habsburg Monarchy. Kadimah and Geullah – Forward to Redemption. *Austrian Studies*, 2016, roč. 24.
- HECHT, Louise. Von jüdischen Tabakbaronen und Trafikanten: Aspekte einer Kulturgeschichte des Tabaks in Böhmen und Mähren. In *Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- HILF, Alois. Der Landesverband der israelitischen Kultusgemeinden in Mähren. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- HOFFMANN, Heinrich. Zum sozialen Problem der tschechoslowakischen Juden. In *Jüdische Wohlfahrtspflege und Sozialpolitik*. Berlin: Zentralwohlfahrtsstelle und der Abt. Wirtschaftshilfe bei der Reichsvertretung der Juden in Deutschland, 1936.
- HOMAN, Aleš. Moravská Ostrava jako útočiště uprchlíků z německého a polského záboru na podzim roku 1938. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2003. Svazek 21.
- HORÁKOVÁ, Jana. Prameny ke středověké Moravě. In *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- HUSSAREK, Max von. *Grundriss des Staatskirchenrechts*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1908.
- HÁJEK, Martin. *Olomoučtí Němci 1918–1938 [disertační práce]*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2018.
- JAN, Libor. Václav II. a Židé. In *Pater familias. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Ivana Hlaváčka*. Praha: Scriptorium, 2002.
- JANÁK, Jan. Auspitz a Häller – úspěšná a neúspěšná židovská podnikatelská rodina. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.
- . Podíl bučovických židovských podnikatelů na vytváření vlnářského průmyslu na Moravě (do počátku 40. let 19. století). In *100 let muzejní práce na Výškovsku 1893–1993*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1993.
- . Počátky židovského vlnářského podnikání na Moravě a ve Slezsku. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1995. Svazek I.
- JAROŠ, Zdeněk. Několik poznámek k novodobé historii jihlavských Židů. In *Dotyky: Židé v dějinách Jihlavska*. Jihlava: Muzeum Vysočiny v Jihlavě, 1998.

- JAROŠ, Zdeněk; ZIMOLA, David. Židé z Jihlavska v transportech Av a Aw. In *Dotyky: Židé v dějinách Jihlavska*. Jihlava: Muzeum Vysočiny v Jihlavě, 1998.
- KADLEC, Petr. Střední školy v Moravské Ostravě před rokem 1914 a jejich židovští studenti. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2011. Svazek XVII.
- KAFKOVÁ, Renata; KLADIWA, Pavel. Německý politický systém v Moravské Ostravě před první světovou válkou. *Časopis Matice moravské*, 2003, roč. CXXII, čís. 1.
- KALMAR, Ivan Davidson. Moorish Style: Orientalism, the Jews, and Synagogue Architecture. *Jewish Social Studies*, 2001, roč. 7.
- KARNIEL, Josef. Zur Auswirkung der Toleranzpatente für die Juden in der Habsburgermonarchie im josephinischen Jahrhundert. In *Im Zeichen der Toleranz*. Wien: Institut für protestantische Kirchengeschichte, 1981.
- KIEVAL, Hillel J. *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011.
- KLADIWA, Pavel. Kdo vládl v Moravské Ostravě 1880–1914?. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2003. Svazek 21.
- . Velkopodnikatelstvo a obecní samospráva v průmyslových městech. Vítkovice a Moravská Ostrava na počátku dvacátého století. In *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.
- KLADIWA, Pavel; POKLUDOVÁ, Andrea; KAFKOVÁ, Renata. *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914*. Svazek II/1 Muži z radnice. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2008.
- KLEMENTOVÁ, Táňa. *Poslední nástupiště. Brněnské transporty židů v letech 1941–1945 [magisterská diplomová práce]*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2010.
- KLENOVSKÝ, Jaroslav. Architektura synagog období historismu na Moravě a ve Slezsku. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2008. Svazek XIV.
- . *Brno židovské: historie a památky židovského osídlení města Brna*. Brno: ERA, 2002.
- . Památníky židovských vojáků 1. světové války na Moravě a ve Slezsku. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.
- . *Slavkovští Židé*. Brno: Židovská obec, 1998.
- . *Židovské památky Moravy a Slezska*. Brno: ERA, Státní památkový ústav v Brně, 2001.
- . *Židovské památky Ostravy*. Ostrava: Moravskoslezské nakladatelství, 1998.
- KLENOVSKÝ, Jaroslav; PAPOUŠEK, Miroslav. *Židovská obec v Olomouci. Historie, osobnosti, památky*. Olomouc: Židovská obec v Olomouci, 1998.
- KOCMAN, Pavel. Die Ausweisung der Juden aus den mährischen königlichen Städten 1426–1514: Verlauf, Anlässe, Folgen. In „Avigdor, Benesch, Gitl“. *Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter*. Brünn – Prag – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice – Historický ústav – Klartext Verlag, 2016.
- . Zwischen Obrigkeit, Christen und der eingenen Gemeinde – Raum zum Leben und Unternehmen im 17. Jahrhundert an einigen Beispielen aus süemährischen jüdischen Gemeinden. In *Judaica Bohemiae XLVI – Supplementum*. Praha: Židovské muzeum v Praze – Společnost pro dějiny Židů v ČR, 2011.
- . „Wir arme Burgern...“ contra „Unchristliches Volck“: Židé z pohledu moravských královských měst v polovině 17. století. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2007. Svazek XIII.
- KOELTZSCH, Ines. Migration als Herausforderung. Die Politischen Judengemeinden in Mähren und ihr ‚Niedergang‘ um 1900. *Judaica Bohemiae*, 2018, roč. LIII, čís. 1.

- . *Praha rozdělená i sdílená. Česko-židovsko-německé vztahy 1918–1938*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- KOURKOVÁ, Jana. *Židovské nadace a spolky v Jihlavě (1918–1950) [diplomová práce]*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- KOŠTÁLKOVÁ, Veronika; NESLÁDKOVÁ, Ludmila. Olomoucká židovská komunita v éře modernizace do konce trvání rakouské monarchie. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2008. Svazek XIV.
- KRAUS, Bernhard. *Denkschrift zur Feier des sechzigjährigen Bestandes des Tempels der israelit. Kultusgemeinde Friedek-Mistek*. Friedek-Mistek: Israelitische Kultusgemeinde Friedek-Mistek, 1925.
- KREJČOVÁ, Helena; MÍŠKOVÁ, Alena. Poznámky k otázce antisemitismu v českých zemích na konci 19. století. In *Emancipácia Židov-antisemitizmus-prenasledovanie v Nemecku, Rakúsko-Uhorsku, v českých zemiach a na Slovensku*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1999.
- KREJČOVÁ, Helena; SVOBODOVÁ, Jana; HYNDRÁKOVÁ, Anna. *Židé v protektorátu: Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942*. Praha: Maxdorf & Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997.
- KUBÍČEK, Jaromír. *Česká retrospektivní bibliografie*. Svazek Řada 1 Noviny, díl 2 Noviny České republiky 1919–1945, část 1 Bibliografie. Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2004.
- KUDĚLA, Jiří. Historické kořeny rasového antisemitismu v českých zemích. In *Emancipácia Židov-antisemitizmus-prenasledovanie v Nemecku, Rakúsko-Uhorsku, v českých zemiach a na Slovensku*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1999.
- KYSELÁ, Miroslava. „Jüdische Volksstimme“ 1919–1934 (*Thematische und sprachliche Analyse*). Ostrava: Ostravská univerzita, 2002.
- KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“: *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991.
- LABUGGER, Martina. *Die historische Entwicklung des Vereinsrechts in Österreich [Dissertation]*. Graz: 1993.
- LACLAU, Ernesto. *Emancipace a radikální demokracie*. Praha: Karolinum, 2013.
- LAMM, Josef. Dr. Siegmund Werner. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- LAPÁČEK, Jiří. Pokusy o separaci, translokaci a permutaci Židů na Přerovsku v letech 1726–1730. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1995. Svazek I.
- . Poznámky k separaci Židů v Lipníku nad Bečvou. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1997. Svazek III.
- LICHTENSTEIN, Tatjana. *Zionists in Interwar Czechoslovakia. Minority Nationalism and the Politics of Belonging*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 2016.
- LIPOVSKI, Radek. Usidlování židovského obyvatelstva v Místku a Koloredově. In *Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek 7*. Frýdek-Místek: Státní okresní archiv Frýdek-Místek, 2006.
- LOEWENSTEIN, Bedřich. *Projekt moderny: O duchu občanské společnosti a civilizace*. Praha: OIKOYMENH, 1995.
- LOHRMANN, Klaus. Die Toleranzpolitik Josefs II. im Vergleich der einzelnen Länder. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.
- LÁNÍČEK, Jan. *Arnošt Frischer and the Jewish politics of early 20th-century Europe*. London: Bloomsbury Academic, 2017.

- MANDL, Simon. *Geschichte der Juden in Neu-Titschein*. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- MARADA, Miroslav. Kodifikace právního postavení židovského obyvatelstva na Moravě v Generálním řádu Marie Terezie z roku 1754. *Časopis Matice moravské*, 1987, roč. CVI.
- MARKEL, Martin. *Svoboda a demokracie v regionu rakouského impéria. Politika jihomoravských Němců v letech 1848–1919*. Brno: Matice moravská, 2010.
- MEISSNER, Hugo. Der mährisch-jüdische Landesmassafond. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- MELOTÍK, Zdeněk. *Olomouc rabína Bertholda Oppenheima*. Olomouc: Burian a Tichák, 2005.
- MEYER, Michael A. *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism*. Detroit: Wayne State University Press, 1995.
- MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- MILLER, Michael L. *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*. Stanford, California: Stanford University Press, 2011.
- MILLER, Michael L. *Moravští Židé v době emancipace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- MILOTOVÁ, Jaroslava. Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze. Geneze a činnost do počátku roku 1940. In *Tereziánské studie a dokumenty*. Praha: Academia – Nadace Tereziánská iniciativa, 1997.
- MLATEČEK, Karel. *Vyškov: dějiny města*. Vyškov: Město Vyškov, 2016.
- MYŠKA, Milan. *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*. Svazek 2. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008.
- MÜHSAM, Samuel. *Predigten*. Svazek III. Leipzig: M. W. Kaufmann, 1910.
- MÜLLER, Willibald. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der mähr. Judenschaft im 17. und 18. Jahrhundert*. Olmütz: Laurenz Kullil, 1903.
- NEHYBA, David. Židé ve Znojmě podle sčítání obyvatel v letech 1857 a 1869. In *Sborník Státního okresního archivu Znojmo 2011*. Znojmo: Státní okresní archiv Znojmo, 2012.
- NENIČKA, Lubomír. *Druhá republika na Ostravsku 1938–1939*. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě, 2010.
- NESLÁDKOVÁ, Ludmila. Židé na Moravě a Československo: Postavení židovské komunity v průmyslovém městě na příkladu Ostravy v letech 1918–1938. In *Česko-slovenská historická ročenka 2001*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001.
- . Židé – muži, ženy a děti – z Moravské Ostravy ve světle výsledků sčítání obyvatelstva z doby rakouského mocnářství. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2003. Svazek 21.
- NEZHODOVÁ, Soňa. *Židovský Mikulov*. Brno: Matice moravská v Brně, 2006.
- OPPENHEIM, Berthold. *Geschichte der Juden in Olmütz*. In *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1929.
- OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938–1945*. Praha: Argo, 2010.
- Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Svazek 1. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957.

- Svazek 3. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1961.
- Ottův slovník naučný*. Svazek 17. Praha: J. Otto, 1901.
- PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011.
- PICK, Joseph C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*. Philadelphia: The Jewish Society of America, 1971. Svazek II.
- POKLUDOVÁ, Andrea. Advokáti - nejvýznamnější představitelé vzdělaných vrstev občanů v Moravské Ostravě a Opavě na přelomu 19. a 20. století. In *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie*. Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2003. Svazek 10.
- POLÁŠEK, Jaromír; POLÁŠKOVÁ, Jiřina. Židé a jejich zasahování do veřejné správy a společenského života ve Frýdku a Místku (1870–1939). In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2007. Svazek XIII.
- POLÁŠKOVÁ, Jiřina; POLÁŠEK, Jaromír. Židovské podniky a domy ve Frýdku-Místku. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2006. Svazek XII.
- . Židovský hřbitov ve Frýdku. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2005. Svazek XI.
- PRZYBYLOVÁ, Blažena. Emigrace ostravského židovského obyvatelstva ve 30. a 40. letech 20. století. In *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 1995. Svazek 3.
- . Naděje San Domingo: Nezdařený pokus o emigraci. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2006. Svazek XII.
- . Uprchlíci z Haliče na Ostravsku a jejich repatriace po skončení Velké války. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2009. Svazek 24.
- . Židovská komunita v Michálkovicích. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009. Svazek XV.
- . Židovská škola v Moravské Ostravě. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2003. Svazek 21.
- PULZER, Peter. *The Rise of Political Anti-Semitism in Germany & Austria*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988.
- PŮLPÁN, Karel. *Státní dluh habsburské monarchie a jeho osudy v meziválečném období z československého hlediska (Vybrané části)*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 1997.
- RABINOWICZ, Aharon Moshe. The Jewish Minority. In *The Jews of Czechoslovakia*. Philadelphia: The Jewish Society of America, 1968. Svazek I.
- RABINOWICZ, Oskar K. Czechoslovak Zionism: Analecta to a History. In *The Jews of Czechoslovakia*. Philadelphia: The Jewish Society of America, 1971. Svazek II.
- RADLER, R. *Wie gründe und führe ich einen Verein*. Wien: Deutscher Verlag für Jugend und Volk, 1930.
- ROZENBLIT, Marsha L. *Creating Jewish Space: German-Jewish Schools in Moravia*, 2013, roč. 44.
- . The Assertion of Identity – Jewish Student Nationalism at the University of Vienna before the First World War. *Leo Baeck Institute Year book*, 1982, roč. XXVII.
- RÖSSLER, Emil Franz. *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren*. Prag: Friedrich Tempsky, 1845.
- Schematismus der israelitischen Cultus-Gemeinden in der österr. Monarchie*. Wien: Herzfeld und Hauer, 1869.

- SCHOEPS, Julius H. Modern Heirs of the Maccabees – The Beginnings of the Vienna Kadimah, 1882–1897. *Leo Baeck Institute Year book*, 1982, roč. XXVII.
- SINGER, Ludwig. Die Entstehung des Juden-Systempatentes von 1797. In *Ročenka Společnosti pro dějiny židů v Československé republice*. Praha: Taussig a Taussig, 1935.
- SLEZÁČKOVÁ, Ivana; LIPOVSKI, Radek. Analýza židovské populace města Frýdek podle teritoriálního původu a socioekonomického postavení. In *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity – Historie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2007. Svazek 14.
- SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948. Encyklopedie podnikatelů a jejich rodin*. Brno: Statutární město Brno – Archiv města Brna, 2012.
- . Velké podnikání mezi Brnem a Vídní na příkladu brněnského vlnářského průmyslu do roku 1918. In *Brno Vídní, Vídeň Brnu. Zemské metropole a centrum říše v 19. století*. Brno: Matice moravská, 2008.
- SOJČÁK, Michal. Nabývání československého státního občanství v letech 1918–1935 (Na příkladu politického okresu Moravská Ostrava). In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2009. Svazek 24.
- SPYRA, Janusz. Organizace židovských náboženských obcí v Rakouském Slezsku na základě zákona z 21. března 1890. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1999. Svazek V.
- . Ostravští rabíni a ostravský rabinát před druhou světovou válkou. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, Archiv města Ostravy, 2016. Svazek 30.
- . Syjonizm na Śląsku Austriackim i na Morawach (do 1918 roku). *Studia Judaica*, 2007, roč. 10, čís. 1.
- . *Żydowskie gminy wyznaniowe ne Śląsku Austriackim (1742–1918)*. Katowice: Muzeum Slaskie, 2009.
- . *Żydzi na Śląsku Austriackim 1742–1918*. Katowice: Muzeum Śląskie, 2005.
- SRBOVÁ, Daniela. Židovští váleční uprchlíci z Haliče a Bukoviny za I. světové války v dnešním okrese Vsetín. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2002. Svazek VIII.
- STEINER, Jan. Profesní a sociální skladba obyvatelstva Moravské Ostravy podle národností v roce 1930. In *Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Sfinga, 1991. Svazek 16.
- STEJSKAL, Jan. Historie synagogy v Krnově 1871–2004. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2005. Svazek XI.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.
- STRNADLOVÁ, Eva. Wintonovy děti z Ostravy. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2013. Svazek XIX.
- STROBACH, Vít. *Židé: národ, rasa, třída*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- SUCHÁNEK, Marek. Národní obec fašistická na Moravě v letech 1926–1938. In *Studia historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- SVĚRÁK, Vlastimil. Moravští židé ve světle zákonů v letech 1848–1918. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.

- ŠINKOVSKÝ, Roman. Turnerské hnutí v českých zemích od svých počátků do roku 1918. In *Německé tělovýchovné a sportovní spolky v českých zemích a Československu*. Praha: Karolinum, 2008.
- ŠNAJDAROVÁ, Veronika. *Fallen Stars: The Holocaust in Uherské Hradiště*. Bachelor Thesis. Zlín: Tomas Bata University in Zlín, Faculty of Humanities, 2013.
- ŠPUNAR, Petr. *Židovský hřbitov v Brně-Židenicích a osudy lidí s ním spojené*. Brno: Petr Špunar, 2006.
- ŠTĚPÁN, Václav. Vznik židovské obce v Moravské Ostravě. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.
- . Židovská kultovní místa na území Ostravy a jejich zničení v období hitlerovské okupace. In *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů*. Ostrava: Rondo, 1995.
- TEUFEL, Helmut. *Zur politischen und sozialen Geschichte der Juden in Mähren vom Antritt der Habsburger bis zur Schlacht am Weißen Berg (1526–1620)*. Erlangen-Nürnberg: 1971.
- The Jewish Encyclopedia*. Svazek XI. New York – London: Funk and Wagnalls Co., 1905.
- TRAUTENBERGER, Gustav. *Die Chronik der Landeshauptstadt Brünn*. Svazek IV. Brünn: Deutsches Haus, 1897.
- TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- TÓTH, Andrej; NOVOTNÝ, Lukáš; STEHLÍK, Michal. *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012.
- TÖNNIES, Ferdinand. *Gemeinschaft und Gessellschaft*. Leipzig: Hans Buske Verlag, 1935.
- UHLÍŘ, Dušan. Juden in Mähren und das mährische Zentrum des Frankismus im asugehenden 18. Jahrhundert. In *Aufklärung – Vormärz – Revolution: Jahrbuch der »Internationalen Foschungsstelle Demokratische Bewegungen in Mitteleuropa von 1770–1850« an der Universität Innsbruck*. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 1999.
- UNGER, Joachim Jakob. *Fest- und Sabbathpredigten*. Prag – Breslau: Jakob B. Brandeis, 1903.
- URBANITSCH, Peter. Die Politischen Israelitengemeinden in Mähren: Entstehung und legistische Grundlagen, ihre politische Rolle im Nationalitätenstreit, Trennung ihrer säkularen und religiösen Aufgabenbereiche. *Judaica Bohemiae*, 2018, roč. LIII, čís. 1.
- . Die politischen Judengemeinden in Mähren nach 1848. In *XXVI. mikulovské sympozium: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2003.
- VENCOVSKÝ, František a kol. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Praha: Bankovní institut, 1999.
- VIKTOŘÍK, Michael. *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1848)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2007.
- VILÍMEK, Ladislav. Poslední jihlavský rabín Arnold Grünfeld. In *Dotyky: Židé v dějinách Jihlavska*. Jihlava: Muzeum Vysočiny v Jihlavě, 1998.
- WEIN, Martin J. Zionism in Interwar Czechoslovakia: Palestino-Centrism and Landespolitik. In *Judaica Bohemiae XLIV*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2009.
- WERNER, Ludwig. Jüdische Turnvereine. *Jüdischer Volkskalender für das Jahr der Welt 5663 (1902/03)*, 1902, roč. 1.

- WIERER, Rudolf. *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.*. Praha, Brno: Orbis, 2013.
- WILKE, Carsten. „*Den Talmud und den Kant*“: *Rabbinerausbildung an der Schwelle zur Moderne*. Hildesheim: Georg Olms, 2003.
- WISTRICH, Robert S. *The Jews of Vienna in the Age of Franz Joseph*. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- WODZIŃSKI, Marcin. Středověké židovské náhrobky na Moravě. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2000. Svazek VI.
- ZEINDL, Eva. *Die israelitische Kultusgemeinde Horn [Diplomarbeit]*. Wien: Universität Wien, 2008.
- ZIEGLER, Paul. *Zur Geschichte der Juden in Neutitschein*. Wien: Deutsche Volkszeitung, 1939.
- Zákony o právu spolčovacím a shromažďovacím ze dne 15. listopadu 1867*. Jilemnice: Al. Neubert, 1899.
- ZÁŘICKÝ, Aleš. Strassmannové – vzestup a pád druhé generace. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2002. Svazek VIII.
- ŽUPANIČ, Jan. *Židovská šlechta podunajské monarchie: Mezi Davidovou hvězdou a křížem*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
- ŽÁČEK, Václav. Židovské koželužny na Moravě na počátku osmnáctého století. In *Ročenka Společnosti pro dějiny židů v Československé republice*. Praha: Josef Flesch, 1933.

Publikační a odborná činnost během doktorského studia

Monografie

- BARÁNEK, Daniel. *Židé na Frýdecku a Místecku. Židovské společenství a jeho tvůrci*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2015.
- BARÁNEK, Daniel. *Židé na Ostravsku. Dynamika a pluralita židovské společnosti 1832–1942*. Ostrava: Židovská obec v Ostravě, 2017.

Studie

- BARÁNEK, Daniel. Zrod židovského náboženského společenství na Frýdecku a Místecku. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2011. Svazek XVII, s. 25–56.
- BARÁNEK, Daniel. Možnosti obživy židů v Příboře v 1. polovině 19. století. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2013. Svazek XIX, s. 103–119.
- BARÁNEK, Daniel. Institucionalizace a modernizace dobročinnosti v moravských a slezských emancipačních židovských komunitách. In *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén*. Praha: Historický ústav, 2013. S. 478–499.
- BARÁNEK, Daniel. Die Entstehung der ‚emanzipatorischen‘ israelitischen Kultusgemeinden in Mähren und Schlesien (1848–1890). *Judaica Bohemiae*, 2013, roč. XLVIII, čís. 2, s. 5–38.
- BARÁNEK, Daniel. Židovská identita na pomezí: Konverze a sňatky židů na Frýdecku a Místecku. *Těšínsko*, 2014, roč. LVII, čís. 2/2014, s. 13–21.
- BARÁNEK, Daniel. Židovská komunita v Novém Jičíně v letech 1848–1891. In *Židé a Morava*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2014. Svazek XX, s. 101–116.
- BARÁNEK, Daniel. Schwieriges Miteinander: der israelitische Kultusverein in Ungarisch Hradisch (1866–1891). In *Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015. S. 55–73.
- BARÁNEK, Daniel. Instituce rabinátu v emancipačních židovských komunitách na Moravě a ve Slezsku v letech 1860–1918. *Český časopis historický*, 2015, roč. 113, čís. 3, s. 782–813.
- BARÁNEK, Daniel. Die religiöse Funktion Politischer Israelitengemeinden. *Judaica Bohemiae*, 2018, roč. LIII, čís. 1, s. 68–81.

Recenze odborné literatury

- BARÁNEK, Daniel. Revoluční rabíni. *Český časopis historický*, 2013, roč. 111, s. 170–174. – Rec.: MILLER, Michael L. *Rabbis and Revolution: The Jews of Moravia in the Age of Emancipation*. Stanford, California: Stanford University Press, 2011.

Referáty na konferencích

- BARÁNEK, Daniel. *Formování a limity židovských náboženských spolků na Frýdecku a Místecku*, konference Židé a Morava, Kroměříž, 2011.
- BARÁNEK, Daniel. *Instytucionalizace a modernizace dobročinnosti v moravských a slezských emancipačních židovských komunitách*, konference Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén, Historický ústav AV ČR, Praha, 2012.

- BARÁNEK, Daniel. *Židovští obchodníci v Příboře. Možnosti obživy židů v Příboře v 1. polovině 19. století*, konference Židé a Morava, Kroměříž, 2012.
- BARÁNEK, Daniel. „*Provisional*” *attitude of Austrian authorities to the organisation of Jewry (particularly in Moravia and Silesia)*, Fifth Warsaw Conference for Young Jewish Studies Researches, Institute of History, University of Warsaw, Warsaw, 2013.
- BARÁNEK, Daniel. *Židovská komunita v Novém Jičíně v letech 1848–1891*, konference Židé a Morava, Kroměříž, 2013.
- BARÁNEK, Daniel. *Na rabína nemáme!*, konference Židé a Morava, Kroměříž, 2014.
- BARÁNEK, Daniel. *Náboženská funkce židovských politických obcí na Moravě (od roku 1848 do 80. let 19. století)*, konference Pozůstatky minulosti nebo laboratoře modernity? Židovské politické obce na Moravě po roce 1848 a jejich archivní prameny, Olomouc, 2016.
- BARÁNEK, Daniel. *Synagoga*, konference Symboly doby, Historický ústav AV ČR, Praha, 2017.
- BARÁNEK, Daniel. *Židovské spolky v Olomouci*, konference Proměny židovského života: Moravští židé na přelomu 19. a 20. století, Olomouc, 2017.

Publicistické a popularizační stati

Rozhovor: Český rozhlas Ostrava, pořad Křížem krázem, 22. června 2015.

Rozhovor: Ze čtyř ostravských synagog nezbyla žádná. *5plus2*, 2018, roč. 6, čís. 1.

Pedagogická činnost

Zimní semestr 2013/14, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, semestrální přednáška Brány ghetta se otevřely